

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของกลอน กลอนเพลงยาวและกลอนกลบท

เนื่องจากกลอนกลบทที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับ กลอนและกลอนเพลงยาว เพราะกลอนกลบทจัดเป็นคำประพันธ์ที่มีลักษณะบังคับพื้นฐานแบบเดียวกับกลอนเพียงแต่เพิ่มลักษณะบังคับบางอย่างเป็นพิเศษลงไปอีก (อุทิศศิลปสาร ๒๕๒๔ : ๓๗๒) ดังนั้นเพื่อจะให้เข้าใจกลอนกลบทชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงขอล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกลอน กลอนเพลงยาวและกลอนกลบทเป็นลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของกลอน

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่า "กลอน"

๒.๑.๒ กำเนิดของกลอน

๒.๑.๓ ลักษณะทางฉันทลักษณ์ของกลอนสุภาพ

๒.๒ ประวัติความเป็นมาของกลอนเพลงยาว

๒.๒.๑ ความหมายของคำว่า "กลอนเพลงยาว"

๒.๒.๒ ที่มาของกลอนเพลงยาว

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของกลอนกลบท

๒.๓.๑ ความหมายของ "กลอนกลบท"

๒.๓.๒ ความเป็นมาของกลอนกลบท

๒.๓.๓ คำจำกัดความของพยางค์

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของกลอน

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่า "กลอน"

การที่จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกลอนนั้นจะต้องกล่าวถึงความหมายของคำว่า "กลอน" ก่อนเพราะมีความเกี่ยวข้องกัน คำว่า "กลอน" มีปรากฏมานานแล้วก่อนที่จะมีคำประพันธ์ที่เรียกว่า "กลอน" อย่างในปัจจุบันเกิดขึ้น ดังมีหลักฐานจากหนังสือลิลิตพระลอซึ่งสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้นนั้น ปรากฏคำว่า "กลอน" อยู่ในโคลงบทที่ ๔ ดังนี้

" สรวลเสียงขับอ่านอ้าง	โคปาน
ฟัง เสนาะโคขุน	เบรียบาได้
เกลาก <u>กลอน</u> กล่าวกลกานท์	กลกล่อม ใจนา
ถวายบาเรอท้าวให้	ธิดาชผู้มีบุญ "

(ลิลิตพระลอ หน้า ๒)

จากการที่มีคำว่า "กลอน" เกิดขึ้นก่อนที่จะมีคำประพันธ์หรือร้อยกรองที่เรียกว่า กลอนนั้น ทำให้ความหมายของกลอนมีแตกต่างกันดังนี้

๒.๑.๑.๑ เดิมจะหมายถึงคำประพันธ์ทุกประเภทอันได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์และกลอน (สุภา ทิวถนอม ๒๕๑๕: ๑๕) ดังตัวอย่างจากลิลิตพระลอที่กล่าวมาข้างต้น การใช้คำว่ากลอนที่หมายถึงคำประพันธ์ทุกประเภทนี้ นอกจากจะปรากฏโดยลาพังแล้วยังมีการนำเข้ามาใช้นานานชื่อเรียกชนิดของคำประพันธ์ด้วยดังปรากฏหลักฐานในคำนำของหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนซึ่งคำนำนี้เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่กล่าวถึงผลการพิจารณาหนังสือขอก เยี่ยมแต่ละประเภทของคณะกรรมการวรรณคดีสโมสร ดังนี้

ลิลิตพระลอ เป็นยอดของกลอนลิลิต

ฉันท์สมุทรโฆษ เป็นยอดของกลอนฉันท์

ภาพยัมมหาชาติคำเทศน์ เป็นยอกของกลอนภาพยัม

กลอนเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นยอกของกลอนสุภาพ

บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ เป็นยอกของกลอน

บทละครเรื่อง

(พระราชพิธีสิบสองเดือน หน้า ๗)

๒.๑.๑.๒ หมายถึง คำที่สัมผัสกัน ดังคำอธิบายเกี่ยวกับการแต่ง "โคลง
ห้าไม้" ในหนังสือจินดามณีที่ว่า

" ห้าไม้กำหนดอักษรต่ำสูง แลนิยมให้กลอนต้องกันคงบังคับกำหนดหนึ่ง ควรแต่ง
แต่บทคู่ อันโคลงกำกับห้าไม้ กำหนดแต่ไม้เท้า อันไม้บทหนึ่งที่ทำนั้นก้อยขึ้นไปได้
อักษรหนึ่ง มิได้กำหนดไม้เอก แลนิยมให้กลอนต้องกันคงบังคับกำหนดหนึ่ง ควรแต่ง
แต่บทคู่ "

(จินดามณี หน้า ๔๔)

คำว่า "ต้องกัน" ในที่นี้ หมายถึง "สัมผัสกัน" นั่นเอง

๒.๑.๑.๓ หมายถึง ส่วนของร้อยกรอง ดังคำอธิบายข้อบังคับของกลอน
ในหนังสือประชุมลำน้าประมวลคำรากลอนกานท์โคลง ฉันท ของหลวงธรรมาภิรมย์
(เถิก จิตรกรเถิก ๒๔๑๔: ๔) ที่ว่า " แลกลอนนั้นมีบัญญัติตั้งแต่ ๒ อักษรเป็นกลอน
๒ กลอนเป็นคำ ๒ คำเป็นบท "

คำว่า "กลอน" ในที่นี้ ตรงกับคำว่า "วรรค" ของคำประพันธ์ประเภทกลอน
ในปัจจุบัน ส่วนคำว่า "อักษร" จะหมายถึง พยางค์หรือคำ แต่ "คำ" ในที่นี้จะหมายถึง
คำกลอน เนื่องจากลักษณะบังคับของกลอนกำหนดไว้ว่า ๒ วรรคเป็น ๑ คำกลอน และ
๒ คำกลอนเป็น ๑ บท

๒.๑.๑.๔ หมายถึง คำประพันธ์ประเภทหนึ่งซึ่งคำว่า กลอนที่ใช้เรียก
เฉพาะคำประพันธ์ประเภทหนึ่งนี้ได้เกิดขึ้นเป็นทางการครั้งแรกโดยการบัญญัติในมาตรา ๗
แห่งพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสามสรพุทธศักราช ๒๔๔๗ (วินัย ภูระหงษ์ ๒๕๓๑: ๔๓)

และสำหรับความหมายของคำประพันธ์ที่เรียกว่า กลอน นั้นก็มีผู้ให้คำอธิบายไว้หลาย
ประการด้วยกัน ได้แก่

พระยาอุปกิตศิลปสาร (๒๕๒๔: ๓๕๒) อธิบายว่าเป็นคำกานท์ที่
ปรับปรุงขึ้นหลังสุดและใช้เป็นคำร้องต่างๆ เช่น เสภา ฯลฯ

กำชัย ทองหล่อ (๒๕๑๕: ๕๗๐) กล่าวว่า กลอนคือคำประพันธ์ที่
เรียบเรียงเข้าเป็นคณะโคยมีสัมผัสตามลักษณะบัญญัติเป็นชนิดๆ แต่ไม่มีบังคับเอกโท ทรุหลุ

ประยงค์ อนันทวงศ์ (๒๕๒๗: ๑) อธิบายว่า กลอนเป็นร้อยกรองชนิด
หนึ่งที่ไม่มีการเขียนข้อบังคับจำกัดเกี่ยวกับ วรรคหยุด ทรุหลุ เพียงแต่จัดระเบียบเป็นวรรค
โคยกำหนดจำนวนตัวอักษรในแต่ละวรรคและมีสัมผัส

จากคำอธิบายต่างๆนี้ สรุปได้ว่า กลอนคือ คำประพันธ์หรือร้อยกรองชนิดหนึ่ง
ที่มีการกำหนดเกี่ยวกับจำนวนคำในวรรค จำนวนวรรคในบท และการสัมผัสคล้องจองกัน
เนื่องจากกลอนยังแบ่งย่อยออกเป็นหลายประเภท เช่น กลอนสุภาพ กลอนคำร้อง
และกลอนกล ฯลฯ ในงานวิจัยนี้จึงขอกำหนดว่า "กลอน" ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้หมายถึง
กลอนสุภาพหรือกลอนแปด ซึ่งมีจำนวนพยางค์ในแต่ละวรรค ๘ พยางค์เป็นหลัก แต่บาง
กรณีจำนวนพยางค์ก็อาจเพิ่มมากกว่า ๘ พยางค์เป็น ๙ - ๑๒ พยางค์หรือลดลงเป็น ๗ - ๖
พยางค์ก็ได้

๒.๑.๒ กานะนิคของกลอน เกี่ยวกับกานะนิคหรือการเกิดขึ้นของร้อยกรองที่
เรียกว่า กลอนไทยนี้ ได้มีท่านผู้รู้แสดงความคิดเห็นไว้แตกต่างกันเป็น ๓ ประการ คือ

๒.๑.๒.๑ หลวงธรรมาภิมณฑ์ (๒๕๑๔: ๕๑) เชื่อว่า กลอนคักแปลง
มาจากคำประพันธ์ของอินเดีย คือมาจาก ฉันทมาตรวิสมพคคที่ชื่อปฐยาวัคคฉันท เพราะ
ฉันทนี้มีรูปแบบคล้ายคลึงกับกลอนสุภาพมาก เนื่องจากมีวรรคละ ๘ คำ บทหนึ่งมี ๔ วรรค
ทั้งนี้ถ้าไม่นับคำหนึ่งถึงเรื่อง คำครุหลุ แล้วเพียงเติมสัมผัสลงไปในแต่ละวรรคก็จะกลายเป็น
กลอนสุภาพได้ทันที ดังตัวอย่าง

" เพลง เลขมยุลบัณฑิติ	ปรัชญาวัคคฉันทนิพนธ์แกลง
ระเบียบกวีปราชญ์นิยายบทสาธิต	จงแจ้งแห่งคำประจํากระบิล
รจนิพจน์พิจารณ์จําเอนท	ปราชญ์มุ้ง เพียรระเบียบถวิล
ฉบับระบอบประกอบอาจีน	อย่าหมิ่นหมางคิระอิระอา "

ฯลฯ

ศักดิ์ศรี แย้มนัยคคา (๒๕๓๗: ๑๐) สนับสนุนความคิดนี้ โดยให้เหตุผลว่า ปรัชญาวัคคฉันท ๗ ใช้เป็นแบบในการแต่ง เวสสันดรชาดกภาษาบาลี หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "คาถาพัน" และ การเทศน์เวสสันดรชาดกนี้เป็นสิ่งที่ทำกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้นแบบแผนคำประพันธ์ที่ใช้แต่ง เวสสันดรชาดกของบาลีจึงย่อมเป็นที่คุ้นหูคนไทย การที่ทีวี่จะเอาแบบแผนคำประพันธ์ที่คุ้นหูมาดัดแปลงให้เข้ากับบริบทนิยมแบบไทย คือดัดครุฑหู ออกไปก็จะกลายมาเป็นกลอนสุภาพได้โดยง่าย

๒.๑.๒.๒ พระยาอุปกิตศิลปสารมีความเห็นว่า กลอนสุภาพมาจาก กลอนเจ็ดของจีนซึ่งมี บทละ ๔ วรรค แต่ละวรรคมี ๗ คำ โดยอ่านจากข้างบนมาล่าง และกลอนจีนยังมีสัมผัสอีกด้วย ลักษณะกลอนเจ็ดของจีนมีดังนี้

แผนผังที่ ๑ แสดงลักษณะกลอนเจ็ดของจีน

(๔)	(๓)	(๒)	(๑)
๐	๐	๐	๐ ๑
๐	๐	๐	๐ ๒
๐	๐	๐	๐ ๓
๐	๐	๐	๐ ๔
๐	๐	๐	๐ ๕
๐	๐	๐	๐ ๖
๐	๐	๐	๐ ๗

จากแผนผัง เห็นได้ว่า แต่ละวรรคจะมี ๗ คำ

ตัวอย่าง

(๔)	(๓)	(๒)	(๑)
ขอ	ช่วย	คือ	จา
หึง	หล่าย	เก่า	แม่
เล่า	เทีย	เฉียว	คง
ห่าง	ก็	มิ่ง	เขียก
อ้าว	บิ่ง	เกษ	ปี้
หมิ่ง	คัง	ม้วย	หนั่ง
๒๕	ก็๋อ	ที่	คี

- แปลว่า (๑) เมื่อคืนนั้นกษุณ (ของเรา) ถูก เขาหลอก
 (๒) ออกไปถึงประตู่วังยังไม่สว่าง (ก็ยังไม่ขึ้น)
 (๓) ครั้นกลับมาก็ก็นอนเสียนินทา
 (๔) นำแค่นใจตัวเราต้อง เผ่าฮีน

กลอนเงินบทนี้ ชุนนางจีนชั้นจอบหวานผู้หนึ่ง เขียนเสียดสีภรรยาที่ประพฤติอกจางคน
 (คักคีศรี แย้มนัดดา ๒๕๒๗: ๕)

แม้ว่ากลอนเจ็ดของจีนและกลอนไทยต่างก็มีสัมผัสซึ่งถึงจะไม่อยู่ในตำแหน่ง เดียวกันก็ตาม อันเป็นเหตุให้พระยาอุปกิตศิลปสารมีความเห็นว่ากลอนไทยรับมาจากจีนนั้น แต่คักคีศรี แย้มนัดดา (๒๕๒๗: ๘) แย้งว่า ไม่มีหลักฐานว่าไทยเรารับเอากลอนจีนเข้ามาทางใด จึงยากที่จะเชื่อได้ว่าไทยรับเอารูปแบบของกลอนมาจากจีน

๒.๑.๒.๓ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ (๒๕๑๒: ๒-๓) ทรงสันนิษฐานว่า เดิมกลอนเป็นของไทยฝ่ายใต้คือไทยภาคกลางปัจจุบัน โดยมีกำหนดว่ากลอนหนึ่งมีสัมผัสสลับกันครั้งหนึ่งไม่ให้มีอักษรเกิน ๕ อักษร และสองกลอนนับเป็นคำหนึ่ง นอกจากนี้ วินัย ภูระหงษ์ (๒๕๓๑: ๓๕-๓๗) ได้ทำการศึกษาวិเคราะห์รูปแบบสัมผัสของกลอนในเพลงพื้นเมืองชนิดต่างๆ เช่น เพลงฉ่อย เพลงลำตัด เพลงลิเก เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย เพลงโคราช และเพลงกล่อมเด็ก แล้วสรุปว่า เพลงพื้นเมืองซึ่งสามารถทำการวิเคราะห์ให้เห็นวิวัฒนาการต่างๆ ได้ชัดเจนที่สุดคือ เพลงกล่อมเด็ก และวิวัฒนาการของ เพลงกล่อมเด็กล้วนน่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่รูปแบบของกลอน ซึ่งกลอนชนิดแรกที่เกิดขึ้นโดยพัฒนามาจาก เพลงกล่อมเด็กล้วนจะได้แก่ กลอนดอกสร้อย

จากความคิดเห็นเกี่ยวกับกำเนิดของกลอนที่แตกต่างกัน ๓ ประการดังกล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยขอสนับสนุนความคิดเห็นประการสุดท้ายที่ว่า กลอนเป็นคำประพันธ์ที่ไทยเราคิดขึ้นเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า ไทยเรามีวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะเกิดขึ้นมานานแล้ว และ เพลงพื้นเมืองก็จัดเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะชนิดหนึ่ง ซึ่ง เพลงพื้นเมืองทำใช้ในชีวิตประจำวัน

มากที่สุดก็น่าจะได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก อันเป็นเพลงที่เกิดจากแม่หรือผู้กล่อมที่เป็นชาวบ้าน
ธรรมดาใช้ขับกล่อมให้เด็กฟังในเวลาอน สีสายของเพลงก็เป็นแบบชาวบ้าน มีสัมผัสส่าย
ที่ไม่ค่อยเคร่งครัดนัก ตัวอย่าง เช่น

" คู้กแก เอย	ตัวมันลายพร้อย
งู เขียวตัวน้อย	ห้อยหัวลงมา
คนนอนไม่หลับ	กินดื่บเสียเถิดควา อ้ายคู้กแก เอย "

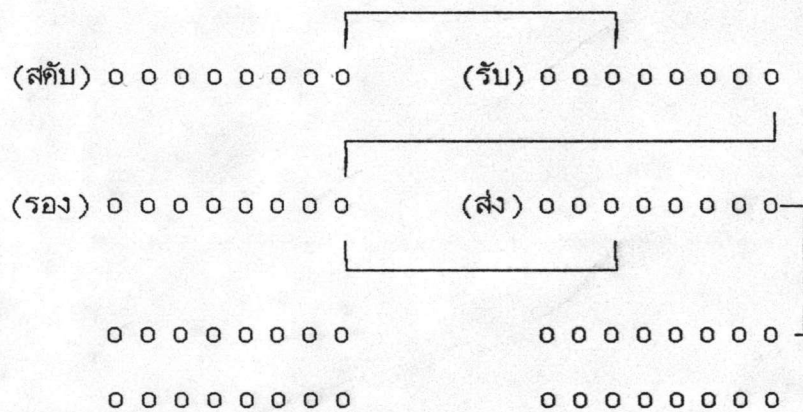
ลักษณะของ เพลงกล่อมเด็กดังกล่าวหากมีการเพิ่มจำนวนคำขึ้นและกำหนดให้มี
จำนวนวรรคในหนึ่งบทและ การสัมผัสที่เป็นระบบแน่นอนก็ เห็นได้ชัดเจนว่าสามารถกลายมา
เป็นกลอนสุภาพได้โดยง่าย ดังนั้นผู้วิจัยจึง เห็นว่า กลอนเป็นคำประพันธ์ของไทยเราเอง
ที่พัฒนารูปแบบมาจาก เพลงกล่อมเด็ก

ช่วงเวลาที่เริ่มมี "กลอน" ปรากฏขึ้นในคำประพันธ์ไทยนั้น วัชร รมยะนันท์
(๒๕๓๑: ๑๐๖) แสดงความเห็น ว่า กลอนน่าจะมีการนิยามตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น
แต่ขาดหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรยืนยัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการแต่งกลอนเป็นวรรณคดีมี
ลักษณะแตกต่างไปจากการแต่งคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ เช่น การแต่งเสภาแต่เดิมจะไม่ได้
จดลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนิยมแต่ท่องจำกันต่อมาแบบที่เรียกว่า วรรณคดีมุขปาฐะ กว่า
จะมีการจารลง เป็นวรรณคดีลายลักษณ์อักษรเข้ามาจนถึงสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และยัง
ประสบกับการสูญเสียบ้านเมืองอีกจึงอาจจะ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วรรณคดีคำกลอนประเภท
ลายลักษณ์อักษรเกิดขึ้นหลังวรรณคดีประเภทอื่น ๆ

๒.๑.๓ ลักษณะทางฉันทลักษณ์ของกลอนสุภาพ กลอนสุภาพหรือในที่นี่จะเรียก
อีกอย่างหนึ่งว่า กลอนแปดนั้นมีลักษณะทางฉันทลักษณ์ที่กำหนดไว้คือ บทหนึ่งมี ๒ คำกลอน
คำกลอนหนึ่งมี ๒ วรรค นั่นคือ บทหนึ่งมี ๔ วรรค ได้แก่ วรรคสดับ(สลับ)ซึ่งทำหน้าที่
คล้ายเป็นการ เกริ่นความ วรรคต่อมาคือวรรครับทำหน้าที่บรรยายความ วรรคที่ ๓ คือ
วรรครองก็ทำหน้าที่ขยายความจากวรรครับ ส่วนวรรคที่ ๔ นั่นคือวรรคส่งทำหน้าที่จบ

ความในชวงหนึ่ง ส่วนจำนวนคาในแต่ละวรรค ต้องมี ๘ พยางค์ หรือ ๘ คา แต่ในการ
 แต่งจริงอาจจะน้อยหรือมากกว่า ๘ พยางค์ก็ได้ คืออยู่ในระหว่าง ๖ - ๘ พยางค์หรือคา
 วจยประมาณ ๑ บทจะมีสัมผัสบังคับหรือสัมผัสนอก ๓ แห่ง คือ แห่งที่ ๑ คาสุดท้าย
 วรรคสับสัมผัสกับคาที่ ๓ วรรครับบางที่อาจจะเป็นคาอื่นตั้งแต่ ๑ - ๕ ก็ได้ แห่งที่ ๒
 คาสุดท้ายวรรครับสัมผัสกับคาสุดท้ายวรรครอง และแห่งที่ ๓ คาสุดท้ายวรรครอง สัมผัสกับ
 คาที่ ๓ วรรคส่ง บางที่อาจจะเป็นคาอื่นตั้งแต่คาที่ ๑ - ๕ ก็ได้ ส่วนสัมผัสระหว่างบท
 ได้แก่ คาสุดท้ายบทแรกสัมผัสกับคาสุดท้ายวรรครับของบทต่อไป ลักษณะทางฉันทลักษณ์
 ของกลอนสุภาพเขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนผังที่ ๒ แสดงลักษณะทางฉันทลักษณ์ของกลอนสุภาพ

นอกจากกลอนสุภาพจะมีสัมผัสนอก เป็นสัมผัสบังคับแล้วในการแต่งกลอนสุภาพให้
 ฟังไพเราะยิ่งขึ้นนั้นได้มีการเพิ่มสัมผัสานเข้าไปในแต่ละวรรคด้วย ชลดา เรื่องรักษยลิขิต
 (๒๔๒๗: ๕๗) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า สุนทรภู่ผู้ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในการแต่ง
 กลอนนั้นได้พบวิธีเขียนกลอนสุภาพให้ฟังไพเราะรื่นหูว่ากลอนแบบเก่า และสันนิษฐานว่าลีลา
 กลอนของสุนทรภู่ น่าจะได้แบบอย่างมาจาก กลอนกลบทมธุรสวาที ในกลบทศิริวิบุลยคติชาคค
 ซึ่งแต่งโดย หลวงศรีบริษา (เซ่ง) อันเป็นกลอนที่มีช่วงจังหวะคาแบบ ๓ - ๒ - ๓
 สัมผัสานที่สุนทรภู่เพิ่ม เข้าไปในกลอนแต่ละวรรคนั้นมีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรหรือสัมผัส

๒.๒ ประวัติความเป็นมาของกลอนเพลงยาว

๒.๒.๑ ศิริมา เจนจิตมัน (๒๕๒๕) กล่าวว่า คำว่า "กลอนเพลงยาว" จะมีความหมายใน 2 ด้าน คือด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา ด้านรูปแบบกลอนเพลงยาวจะหมายถึง คำประพันธ์ชนิดหนึ่งที่มีลักษณะทางฉันทลักษณ์เหมือนกลอนสุภาพ เพียงแต่ขึ้นต้นด้วยวรรครับและลงท้ายด้วยคำว่า "เอ๋ย" ในวรรคสุดท้าย ส่วนด้านเนื้อหานั้นจะหมายถึง เรื่องราวที่แต่งขึ้นเพื่อใช้เป็น จดหมายสื่อรักของชาย หญิง หรือใช้เป็นการราพันสวาท คุยเนื้อเรื่องที่เขียนก็เกี่ยวกับความรัก เช่น พรรณนาความรักที่มีต่อคนรัก ฯลฯ แต่ตามความเป็นจริงแล้วกลอนเพลงยาวไม่ได้มีเนื้อหาเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความรักเท่านั้น แต่ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพยากรณ์ สั่งสอน ภาวนา สรรเสริญพระมหากษัตริย์ กล่าวชมเชย เสียดสีและล้อเลียน ฯลฯ ด้วย

ลักษณะทางฉันทลักษณ์ของกลอนเพลงยาวคือ ขึ้นต้นด้วยวรรครับ จะแต่งยาวเท่าไรก็ได้ไม่จำกัดแต่ต้องจบลงด้วยวรรคส่งและคำสุดท้ายจะต้องเป็นคำว่า "เอ๋ย" เสมอ วรรคหนึ่งใช้คำได้ตั้งแต่ ๗ ถึง ๕ คำ มีลักษณะการสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพ เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

ความรัก

๒.๒.๒ ที่มาของกลอนเพลงยาว เกี่ยวกับประวัติที่มาของกลอนเพลงยาวว่ามี
กำเนิดมาอย่างไรนั้น สมเด็จพระสังฆราชราชานุกาญจนพิริยฐานว่า เพลงยาวเกิด
ขึ้นภายหลังบทกลอนอื่นว่า โดยมีกำเนิดมาจากคำขับเกี่ยวพานการสังวาส ซึ่งคำขับนี้มีเค้า
อยู่ในมณฑลอิสานเรียกว่าแอ้ว เรียกว่าขอในมณฑลพายัพและเรียกว่า เพลงในมณฑลกาล
ราชธานี (อ้างถึงใน สุภา ทิวถนอม ๒๕๑๕: ๑๓) คำสันนิษฐานของสมเด็จพระสัง
ฆราชราชานุกาญจนนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป สรุปได้ว่ากลอนเพลงยาวเดิมนั้นเกิดมาจาก
หนุ่มสาวต้องการแสดงความรักต่อกันและเนื่องจากไม่มีโอกาสได้พบกันตามลำพัง เพราะขัด
กับประเพณีไทยจึงต้องลักลอบเขียนหนังสือโต้ตอบกัน ดังนั้นจึงความจึง เป็น เรื่องของ
ความรักโดยตลอด

เหตุที่หนุ่มสาวมีการ เขียน เพลงยาวถึงกันนั้นน่าจะ ได้ต้น เค้ามาจาก เพลงพื้นเมือง
ที่มีการร้อง เกี่ยวพาราสีโต้ตอบกัน หนุ่มสาวจึงได้ทำการ เกี่ยวพาราสีไปเขียนเป็นจดหมาย
รักส่งให้แก่นักแทนการร้องโต้ตอบแบบเดิม โดยที่แรก เริ่มการ เขียน เพลงยาวคงจะ เขียนกัน
ในหมู่คนชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาก่อน แล้วจึงค่อยขยายไปสู่ประชาชนที่สามารถอ่านออก เขียน
ได้จึงทำให้มีการ เขียนกลอน เพลงยาวแพร่หลายมากในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์และ เนื้อเรื่อง
เขียนก็ไม่จำกัด เฉพาะ เรื่องของความรักแต่เพียงอย่างเดียว

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๗ - ๒๒๑๑) ได้ปรากฏคำว่า
"เพลงยาวสื่อสวาท" อยู่ในจดหมายเหตุเล่ม ๑ ของ เมอสิเออร์ เดอลาลูแบร์ซึ่งเป็นฝรั่ง
ที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยสมัยนั้นทำให้สันนิษฐานได้ว่า สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอาจ
จะมีการ เขียน เพลงยาวกันขึ้นแล้วและ เพลงยาวที่เขียนนั้นก็น่าจะ เกี่ยวด้วย เรื่องความรัก เป็น
พื้น มิฉะนั้นลาลูแบร์ก็น่าจะ ใช้คำว่า "เพลงยาวสื่อสวาท" แต่กลอน เพลงยาวที่ขึ้นต้นว่า

"โฉมทอมเหิรเวหาทวล

แต่รหยาหามีได้ เว้นทิวาครวญ

ควรสงวนเนตรทัศนนาง"

ซึ่งเขียนคิดว่าที่พระที่นั่งจักรทิศาณ เมืองลพบุรี และมีผู้เชื่อกันว่าเป็นเพลงยาวที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระราชนิพนธ์นั้น เมื่อพิจารณาหลักฐานจากรรณคดีในสมัยนั้นอันได้แก่ สมุทรโฆษคำฉันท์ เสือโคคำฉันท์ อนิรุทธคำฉันท์ คำฉันท์คุษฎฐิสังเวยกล่อมช้าง ภาพหล่อโคลงนิราศ โคลงนิราศนครสวรรค์ โคลงกาสรวาศรีปราชญ์ โคลงพาสีสอนน้อง โคลงทรภะสอนพระราม ฯลฯ แล้วปรากฏว่าไม่มีวรรณคดีใดแต่งเป็นกลอนเลย แม้บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนารายณ์เองก็มีแต่โคลงกับฉันท์ไม่มีกลอนปรากฏอยู่ เมื่อไม่มีวรรณกรรมประเภทกลอนหลงเหลืออยู่เช่นนี้จึงไม่อาจจะเชื่อได้ว่า กลอนเพลงยาวที่อ้างถึงนั้นเป็นบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและเป็นบทกลอนที่เก่าที่สุด

(สุภา ทิวถนอม ๒๕๑๕: ๘๙)

ศักดิ์ศรี แย้มนาคดา (๒๕๒๗: ๖ - ๗) ก็ได้แสดงความคิดเห็นว่ากลอนเพลงยาวที่อ้างว่า แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น น่าจะเป็นฝีมือคนรุ่นหลังมากกว่า แต่เหตุที่ปรากฏว่ามีคำว่า "เพลงยาวสี่สวาท" อยู่ในจดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม ๑ นั้นอาจอธิบายได้ว่ากลอนเพลงยาวนี้ เริ่มมีผู้เขียนเป็นจดหมายรักส่งให้คนรักอ่านกันบ้างแล้ว แต่เนื่องด้วยการส่งจดหมายรักให้กันนี้ต้องเป็นความลับเพราะชดกับประเพณีไทย จึงอาจจะมีการทำลายทิ้งและทำให้สูญหายไปได้ง่าย กลอนเพลงยาวสำนวนเก่าที่สุดเท่าที่มีหลักฐานปรากฏมาจนถึงปัจจุบันคือ กลอนเพลงยาวของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ (กุ้ง) ซึ่งทรงนิพนธ์ขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑) กลอนเพลงยาวสำนวนนี้มีว่า

	" บางทีมากสมานสุมาลย์สมร
ดังหมายดวงหมายเคื่อนคารากร	อันลอยพันอัมพรพยอมพราย
แม้้นพี่เห็นเคินค้ำนเวทาส	ถึงจะมากก็มัวเสียซึ่งแรงหมาย
มิได้ชมก็พอได้ค่านินชาย	เมียงหมายรักมีพิฆานมอง
นี้สุดหมายที่จะมากสมาน	สุดหายที่จะเห็นเวทาสห้อง
สุดคิดที่จะเข้าเคียงประคอง	สุดสนองใจสนิทเสนห์กัน

จั่วแต่นี้นับหัวแต่ เทวย	จะต้องนองชลเนตรกันแสงศรัลย์
จะแลลับเหมือนหนึ่งดับเดือนตะวัน	เมื่อเสี้ยว เหลี่ยมสัควัฒย์คันธร
ยิ่งคะนึ่งก็ยิ่งนานจะ เห็นพัศตร์	ฉายฉกรรค์แล้วก็ทอดกษัตริย์ถอน
ไม่เห็นกรรมว่าจะนำให้โทษกร	ไม่เห็นรักว่าจะรอนาให้เรมรย
อก เอ๋ย เมื่อได้เคยประจรมเล่น	ครั้นห่าง เห็นแล้วก็ตั้งแต่เดือนโทษ
ยามคาเนิน เดินคืนอาศูรโทษ	กันแต่โทษกอบทุกซ์มาทับกาย

ฯลฯ

สงสารอกกระต่ายป่าภาษาชาติ	จะวายชีวาตมดับชีวิตด้วยพิศวง
แสนคะนึ่งถึง เสน่ห์ที่จาง	ก็เหมือนอกกระต่ายคงที่หลง เดือน
จั่วสุดคิดสุดฤทธิ์ เห็นสุครัก	เพราะคำพัศตร์ไม่มีศักดิ์เสมอเหมือน
ใครจะช่วยบารุงรักช่วยตัก เดือน	จั่วนับเดือนก็จะลับไปนับวันฯ"

เมื่อพิจารณาเนื้อความของกลอนเพลงยาวสำนวนนี้ เห็นได้ว่าเป็นเรื่องราวของการเกี้ยวพาราสีกันซึ่งเป็นเนื้อหาของกลอนเพลงยาวในยุคต้นๆ และเมื่อหันมาดูรูปแบบจะเห็นได้ว่ายังมีได้มีรูปแบบเหมือนปัจจุบันที่เคียวคือตอนจบยังไม่ลงท้ายด้วยคำว่า "เอ๋ย" กลอนเพลงยาวที่จัดว่า เป็นการเริ่มต้นของวิวัฒนาการที่เข้าสู่ลักษณะที่สมบูรณ์ตามรูปแบบของกลอนเพลงยาวก็คือ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาซึ่งมีอ้างตอนท้ายบทว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ตัวอย่างข้อความในเพลงยาวมีดังนี้

	" จะกล่าวถึงกรุงศรีอยุธยา
เป็นกรุงรัตนราชพระศาสนา	มหาดีเรกอันเลิศล้ำฯ
เป็นที่ปรากฏรจนา	สรร เสริณอยุธยาทุกแห่งหน
ทุกบุรีสีมามณฑล	จบสกลลูกค้ำวานิชฯ

ฯลฯ

ด้วยพระกาลจะมาพลาญแผ่นดิน	จะสูญสิ้นการณรงค์สงครามฯ
กรุงศรีอยุธยาจะสูญแล้ว	จะล้นรัศมีแก้วทั้งสาม
ไปจนคารบปี เดือนคืนยาม	จนสิ้นนามศักราชห้าพันฯ
กรุงศรีอยุธยา เขมมสุข	แสนสนุกยิ่งล้ำเมืองสวรรค์
จะ เป็น เมืองแพศยาอาธรรม์	นับวันจะ เสื่อมสูญเอษ"

จบ เรื่องพระนารายณ์เป็นเจ้าลพบุรีทานายกรุง เก้าแค้นเท่านี้ฯ

๒.๓ ประวัติกวามเป็นมาของกลอนกลบท

๒.๓.๑ ความหมายของ "กลอนกลบท" คำว่า "กลอนกลบท" ที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะตรงกับ กลอนที่แต่เดิมเรียกว่า "กลอนกล" หรือ "กลกลอน" ซึ่งได้มีผู้รู้กล่าวไว้ต่างวาทังนี้

๒.๓.๑.๑ พระยาอุปกิตศิลปสาร (๒๕๒๔: ๓๗๒ - ๓๗๘) กล่าวถึงกลอนกลบทโดยเรียกว่า "กลอนกล" และอธิบายว่า กลอนกลคือกลอนสุภาพเนื่องจากมีข้อบังคับแบบเดียวกันแต่สิ่งที่ต่างออกไปคือมีการเพิ่มข้อบังคับขึ้นเป็นพิเศษ แบ่งเป็น ๒ ชนิดคือ

- ก. กลอนกลบท กลอนชนิดนี้มีข้อบังคับอย่างกลอนสุภาพ แต่เพิ่มข้อบังคับต่างวาทีก เช่น สัมผัสสระ สัมผัสอักษร หรือแม้เอกบาท เป็นต้น ในแต่ละวรรคให้เป็นแบบต่างวาทีก แล้วตั้งชื่อต่างวาทีกตามแบบข้อบังคับที่คิดขึ้น เช่น กลบทตรีประดับหรือประดับเพชร กลบทบด้นต่อยหอย และกลบทนาครินทร์ ฯลฯ

- ข. กลอนกลอักษร เป็นกลอนสุภาพเช่นเดียวกับกลอนกลบทแต่นวนวรรคหนึ่งจะมีการตั้งตัวอักษรทำเป็นกลเอาไว้ให้อ่านเองให้ถูกทานองกลอนและเรียกชื่อต่างวาทีก เช่น กลอักษรคมนาณพิภัก กลอักษรรุกสืบทางและกลอักษรนกกางปีก ฯลฯ

๒.๓.๑.๒ กาพย์ ทองหล่อ (๒๕๒๔: ๖๖๕) กล่าวถึงกลอนกลบทโดยเรียกว่า กลอนกลเช่นเดียวกันและอธิบายว่า กลอนกลก็คือกลอนสุภาพนั่นเองแต่มีการ

เพิ่มบังคับต่าง ๆ เช่น บังคับให้มีสัมผัสสระ สัมผัสอักษร คำเป็นคำตาย ฯลฯ แล้วตั้งชื่อต่าง ๆ กันไปแล้วแต่ผู้ประพันธ์จะเห็นเหมาะสม แบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิดย่อยคือ กลอนกลบท กับกลอนกลอักษร

๒.๓.๑.๓ ศุภชัย รัตนโกมุท (๒๕๑๑: ๒๖๖ - ๒๖๗) กล่าวถึงกลอนกลบท วิชาใช้คำว่า "กลกลอน" พร้อมทั้งอธิบายว่า กลกลอนคือคำกลอนซึ่งกวีประพันธ์ขึ้นเพื่อประกวดความคิดกันว่ากลอนของใครจะแปลกและเพราะกว่ากัน ถือว่าเป็นกีฬาของกวี ลักษณะของกลอนกลบทยุคทั่วไบนั้นเหมือนกับกลอนสุภาพ มีที่ต่างกันอยู่ที่ภายในแต่ละวรรคจะมีลักษณะบังคับบางอย่างเพิ่มขึ้น

จากคำอธิบายของทั้ง ๓ ท่าน สรุปได้ว่า กลอนกลหรือกลกลอนนี้จะหมายถึงกลอนประเภทหนึ่ง ที่มีลักษณะบังคับทั่วไปเหมือนกลอนสุภาพ และในขณะที่เดียวกันก็จะมีลักษณะบังคับบางอย่างเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษในแต่ละวรรคด้วย ส่วนคำว่า กลอนกลบทนั้นจะใช้เป็นชื่อเรียกชนิดย่อยของกลอนกลชนิดหนึ่ง

สำหรับงานวิจัยนี้ คำว่า "กลอนกลบท" จะมีความหมายครอบคลุมทั้งกลอนกลบทและกลอนกลอักษร ที่ใช้อยู่ในตำราโวหารภาษาไทยดั้งเดิมนั่นคือ กลอนกลบท จะหมายถึงกลอนสุภาพที่มีลักษณะบังคับทางด้านลักษณะที่เพิ่มเติมขึ้นจาก เดิมโดยลักษณะบังคับทางด้านลักษณะที่เพิ่มเติมใหม่นี้จะเป็นเสมือน "กล" ที่ผู้แต่งส่งไปยังผู้รับสาร เพื่อต้องการทดสอบความสามารถของผู้รับสารด้วย ซึ่งลักษณะทางด้านลักษณะที่เพิ่มเติมขึ้นทั้งหมด ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวเคราะห์อย่างละเอียดสืบต่อไป

๒.๓.๒ ความเป็นมาของกลอนกลบท เกี่ยวกับความเป็นมาของ กลอนกลบท นั้นยังมีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่า เริ่มมีขึ้นในสมัยใดแน่นอน เพียงแต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่มี การแต่งกลอนสุภาพเกิดขึ้นแล้วจึงมีบางท่านเชื่อว่า กลอนกลบทมีมาแต่ในสมัยอยุธยา (ศุภชัย รัตนโกมุท ๒๕๑๑: ๒๖๗) และเชื่อว่ากลที่นำมาใช้ในการแต่งกลอนกลบทนี้ได้มาจากคำประพันธ์แบบจิตรานคาราวังการศาสตร์ฉบับของ วาคุภู (ภัชยสาริกบุตร ๒๕๑๘: ๑๘๗) แต่เท่าที่ปรากฏหลักฐานว่ามีการนำกลอนกลบทมาใช้ในการแต่งเรื่องโดยตลอดทั้งเรื่อง คือ หนังสือศิริวิบุลยคติชาดกของหลวงศรีปรีชา (เซ่ง) ซึ่งได้ระบุ

ประวัติผู้แต่งไว้ในตอนต้นเรื่องว่า หลวงศรีปรีชา (เซ่ง) รับราชการเป็นรหเรณกรมพระราชวังบวรฯพระองค์หนึ่งและสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า กรมพระราชวังบวรฯพระองค์นั้นคงจะเป็นเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและคงโปรดฯให้แต่งเรื่องนี้ถวาย ดังนั้นในตำราวิชาประวัติศาสตร์จึงจัดเรื่องศิริวิบุลยคติศึกษาคกว่าในสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันมีนักวิชาการทางวรรณคดีไทยบางท่านเช่น นิยะดา สาริกภูติ และ ล้อม เพ็งแก้ว ฯลฯ ได้กล่าวโต้แย้งเกี่ยวกับ ปี และ สมัยที่แต่งศิริวิบุลยคติศึกษาคว่าน่าจะแต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย เหตุผลและหลักฐานดังนี้

๑. จากเนื้อเรื่องของศิริวิบุลยคติศึกษาคที่กล่าวถึง วันเดือนปี ที่รหเรณนายพันของพระนางศิริมดี คือ วันอาทิตย์ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู เบญจศก ยามพุทธ เวลา ๑๐.๑๘ นาฬิกา ดังความที่ว่า

" พระรหเรณยั้งปรีชา แจ้งลักษณะาสุนิน น้อมบฎทินลงกาง...แล้วจันกระดานวางองค์นพเคราะห์หล่งในจักร แล้ววางลักษณะเมณ พระจันทรจุนเกาะเกณต์ เข้าในเพ็ญกลั้เที่ยง สี่ริมง เลียงสามบาท วางลักษณะชาคราณี ตามนาตีอันจิต เพราะสุริยขอมเมฆ จอมนเรศร์ครัสถาม เข้าในยามพุทธยก เบนเดือนหกขึ้นนั้น ห้าค่ำวันอาทิตย์ ปีฉลูสิทธิเบญจศก "

(ชุมนุมตำรากลอน หน้า ๑๗๒)

จากข้อความนี้ นายประทีป อัครา ผู้เชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์ได้แสดงความเห็นว่า ตามคติทางโหราศาสตร์กำหนดเวลาเกี่ยวกับการพยากรณ์ใดแม้จะเป็นเวลาในเรื่องที่แต่งขึ้นก็ต้องเป็นจริงในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงศรีปรีชา (เซ่ง) เป็นรหเรณ วันเดือนปีที่กำหนดในเรื่อง ก็ยิ่งเชื่อได้ยิ่งขึ้นว่า ต้องเป็นจริงอย่างแน่นอน ซึ่งเมื่อคำนวณตามหลักโหราศาสตร์ ในการพยากรณ์ดวงชะตา ปรากฏว่าวันเดือนปีดังกล่าวตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน จ.ศ.๑๑๔๔ (พ.ศ.๒๓๓๖) ดังนั้นจึงน่าเชื่อว่า กลมทเรื่องนี้คงจะแต่งใกล้เคียงกับวันที่กล่าวไว้ในเรื่อง (วินัย ภูระหงษ์ ๒๕๓๑: ๑๔)

๒. จากความที่พรรณนาถึงพระเศษานุกาพของท้าวยศกิติ์ที่ว่า

"... เพราะเหตุท้าวปรากฏในทศมิตร์ นอกทุกเมือง เรื่องฤทธิ์พิเศษมัย มีพวกสมัคร
 คุลาพม่าไทย พวกมอญเทศเพศไสยแขกแซมแซม เข้าชักซ้อมพร้อมหน้าเบนเข้าบาท บานขอบ
 เบื้องบทราชฉลาคแหลม เฉลียวเหลือเชื้อฝรั่งอังกฤษเกม ออกเกรงกายหมายแมนบนอบ
 าท หนึ่งหน่อท้าวเจ้าลาวแลเจ้าญวม ลงใจยอมพร้อมถ้วนมีพิเศษมัย มีพวกหมู่วิลันคาเข้ามา
 าน ขึ้นเมืองน้อมจอมไทหังจินพราหมณ์ "

(ชุมนุมตำรากลอน หน้า ๑๓๕)

นิยะดา สาริกฤติ (๒๕๒๕: ๑๓๕) แสดงความคิดเห็นสนับสนุนว่า ความที่
 พรรณนาถึงพระเศษานุกาพของท้าวยศกิติ์นั้นสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึง
 พระบรมเศษานุกาพในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและสันนิษฐานว่า
 เจ้าลาวแลเจ้าญวม น่าจะหมายถึง เจ้านันทเสนและองเชียงสือ ที่เข้ามาพึ่งพระบรม
 ธิสมภารในปีพ.ศ. ๒๓๒๕ ดังนั้นความเห็นที่ว่าศิริวิบุลยคิตติชาดก น่าจะแต่งหลังปีพ.ศ.
 ๒๓๓๖ จึงมีความสมเหตุสมผลน่าเชื่อถือและจากข้อความในกลอนที่ได้อ้างถึง "ฝรั่งอังกฤษ"
 แสดงให้เห็นว่ากลอนเรื่องนี้ควรจะแต่งหลังจากที่อังกฤษเข้ามาเป็นพันธมิตรกับไทย ซึ่งตาม
 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏว่า ประเทศอังกฤษได้ส่ง นาย John Crawford
 เข้ามาติดต่อกับไทย ในปีพ.ศ. ๒๓๖๕ จึงเป็นไปได้ที่กลอนนี้น่าจะแต่งในช่วงระยะเวลาหลัง
 พ.ศ. ๒๓๖๕ คือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. ล้อม เฟิงแก้ว (๒๕๓๐: ๓๒ - ๓๓) เสนอข้อสันนิษฐานว่า ศิริวิบุลยคิตติ
 ชาดก เป็นเรื่องแต่งในสมัยรัตนโกสินทร์โดยอ้างเหตุผลว่า ถ้าศิริวิบุลยคิตติชาดก เป็นเรื่อง
 แต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์ปรากฏ
 เรื่อง เพลงยาวกลอนและกลอนอักษรจะต้องทรงกล่าวถึงตำรากลอนกลอนโบราณไว้บ้าง เหตุผล
 อีกประการหนึ่งคือ จากเนื้อเรื่องตอนทนายผันที่มีการระบุวันเดือนปีไว้ชัดเจนนั้น ย่อม
 แสดงความจงใจของผู้แต่งไว้เป็นพิเศษ ซึ่งสันนิษฐานว่า คงจะเป็น วัน เดือน ปีเกิด
 ของหลวงศรีปรีชาเอง ดังนั้นจึงน่าจะแต่งเรื่องนี้นั้น ระหว่างปีพ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๗๕ และ
 ตามที่กล่าวถึงกรมพระบิณฑูรภูลบันเทิงพระเทพกวีนั้นย่อม หมายถึง กรมพระราชวังบวร

มหาศักริทธิพลเสนาผู้ทรง เป็นกวีที่สามารถพระองค์หนึ่งในสมัยนั้น และ เมื่อคานาณอายุของหลวงศรีบริชาแล้วก็เป็นช่วงอายุ ๓๐ ปี ซึ่งเป็นวัยที่หนุ่มแน่นมีความคิดความอ่านที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่จะ เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและอนุชนรุ่นหลังได้

จาก เหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงทาหาให้นักวรรณคดีรุ่นใหม่บางท่านเชื่อว่า ศิริวิบุลยคติชาคก งาม่าชกมลบทที่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายหากแต่ เป็นกลบทที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความคิดเห็นเกี่ยวกับ สมัยที่แต่งกลบท ศิริวิบุลยคติชาคกยังไม่ชัดเจน และ เมื่อพิจารณาจากภาษาที่ใช้ในการแต่งตลอดจนจำนวนของกลบทที่มีมากถึง ๘๖ ชนิด และมากที่สุดเมื่อเทียบกับกลอนกลบทในสมัยหลังจึง เห็นได้ชัดว่าผู้แต่งต้องการใช้กลบทศิริวิบุลยคติชาคก เป็นหนังสือคาราทางกลบทแก่คนรุ่นหลัง ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงยังคงจัดให้ กลบทศิริวิบุลยคติชาคก เป็นกลบทที่แต่งขึ้นใน สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศตามเดิม

กลบทศิริวิบุลยคติชาคกมาจากชาคกชื่อ "วิบุลยคติชาคก" ซึ่งรวมอยู่ในปัญญาสาคกที่ภิกษุชาวเมือง เชียงใหม่แต่งขึ้น เมื่อราวพ.ศ. ๒๐๐๐ - ๒๑๐๐ เนื้อ เรื่องโดยย่อของ ศิริวิบุลยคติมีอยู่ว่า ในอดีตกาลมีพระราชองค์หนึ่งทรงนามว่า ท้าวยศกิติครองนครจัมปมากัมมเหสีทรงนามว่าศิริมดี ท้าวยศกิติไม่มีธอรสและธิดา บรรดาเสนามาดยจึงพากันกราบทูลวิงวอนให้ท้าวยศกิติรับหารัชทายาท ท้าวยศกิติจึงประกาศแก่พระมเหสีและสนมทั้งหมื่นหกพันคนว่า ถ้าใครมีพระธอรสจะเลื่อนขึ้นเป็นเอกอรรคชยาฯ พระนางศิริมดีจึงได้ทรงสมทานศีลอย่างแก่กล้าจนร้อนถึงพระอินทร์ พระอินทร์จึง ได้อาราธนาพระโพธิสัตว์ให้ไปจุติในพระครรภ์พระนางศิริมดี ต่อมาท้าวพาลราชได้ยกทัพมาล้อมนครจัมปมาก ท้าวยศกิติและพระนางศิริมดีได้หลบหนีออกจาก เมืองไปผนวช เป็นคานาสอมุที่เข้าวิบุลยบรรพต วันหนึ่งมีพรานคนหนึ่งออกมาล่าสัตว์แต่บัง เอิญหลงป่า ท้าวยศกิติได้ช่วยชีวิตพรานผู้นี้ไว้ เมื่อพรานลากลับเมืองก็ไปบอกกองทัพของท้าวพาลราชมาจับตัวท้าวยศกิติไปคุมขังไว้ในเมือง พระนางศิริมดีประสูติพระธอรสทรงพระนามว่า ศิริวิบุลยคติ เมื่อศิริวิบุลยคติเจริญวัยขึ้นได้ทราบเรื่องของพระบิดาจึงลาพระนางศิริมดีมายังนครจัมปมาก พอถึงวันนั้นเป็นวันประหารท้าวยศกิติ ศิริวิบุลยคติขอรับโทษแทน ท้าวพาลราชทรงยินยอมแต่จะฆ่าศิริวิบุลยคิตัวด้วยวิธีใดก็ไม่

สามารถหาอันตราายแก่ศิริวิบุลยิตติได้ ท้าวพาลราช จึงเสด็จลงมาจะฆ่าด้วยพระองค์เอง
 พอลงมาถึง แผ่นดินก็ถูกธรณีสูบ ศิริวิบุลยิตติจึงได้ขึ้นครองราชย์แทน และได้นำชบวน
 เกียรติยศมารับพระนางศิริมดี แต่พระนางศิริมดีสิ้นพระชนม์เสียก่อน

หนังสือศิริวิบุลยิตติชาคกนี้ ถือเป็นหนังสือกลอนกลบทเรื่องแรก ในวรรณคดีไทย
 ประกอบด้วยกลบททั้งหมด ๘๖ ชนิด ดังแสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๑ ชื่อกลอนกลบทในศิริวิบุลยิตติชาคก

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๑.	กบแต้นค้อยหอย	๒.	คุ่มบท
๓.	มธุรสวาที	๔.	สิงห์พวาท
๕.	สัคคสมิง	๖.	จตุรงคนายก
๗.	นารายณ์ทรงเครื่อง	๘.	ลิลิต
๙.	นาคบริพันธ์	๑๐.	ธงนาริว
๑๑.	อักษรบริพันธ์	๑๒.	รักร้อย
๑๓.	กิณรเก็บบัว	๑๔.	พยัคฆ์ข้ามห้วย
๑๕.	สิงห์เล่นหาง	๑๖.	ตะเข็บไค้ชอน
๑๗.	คุริยางคจาเรียง	๑๘.	ก้านค้อคอก
๑๙.	วัวพันหลัก	๒๐.	ระลอกแก้วกระทบฝั่ง
๒๑.	บังคับให้เข้แตก กา	๒๒.	บังคับให้เข้แตก กา กน
๒๓.	บังคับให้เข้ก กา กน	๒๔.	บังคับให้เข้ก กา กน
	กง		กง กค

ตารางที่ ๑ ชื่อกลอนกลบทในศิรวิบูลยคติชาดก (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๒๕.	บึงคับห้าเข็ก กา กน กง กก กค	๒๖.	บึงคับห้าเข็ก กา กน กง กค กก กบ
๒๗.	บึงคับห้าเข็ก กา กน กง กค กก กบ กม	๒๘.	อักษรกลอนตาย
๒๙.	สารถีชักรถ	๒๙.	ครีพิธพรม
๓๐.	กวาง เคนคง	๓๑.	หงษ์คาบพวงแก้ว
๓๑.	อักษรสังวาส	๓๑.	สร้อยสน
๓๒.	มยุราพื่อนทาง	๓๕.	ประดับ(ตรีประดับ)
๓๓.	จตุรงค์ประดับ	๓๗.	หงษ์ทองสีลา
๓๔.	กุมริน เซยซาบเกสร	๓๗.	บุษบงแย้มผกา
๓๕.	กะเตาเตาไม้	๓๘.	ทศประวัติ
๓๖.	กบเค้นสามตอน	๓๙.	อักษรล้วน
๓๗.	ยติภังค์	๔๑.	พระจันทร์ทรงกลด
๓๘.	เบญจวรรณห้าสี	๔๑.	อักษรล้วน
๓๙.	ช้างชูงวง	๔๓.	อักษรสลบล้วน
๔๐.	เสื่อช้อนเล็บ	๔๓.	นาค เกี้ยวกระหวัด
๔๑.	จตุรงค์ชะยมก	๔๓.	งูกระหวัดหาง
๔๒.	กบเค้นสลัก เพ็ชร	๔๕.	คุลาช้อนลูก
๔๓.	อักษรระบิลศล	๔๕.	มังกรคายแก้ว
๔๔.	จักรวาท	๔๗.	งูกินหาง
		๔๗.	นาคราชแผลงฤทธิ์

ตารางที่ ๑ ชื่อกลอนกลบทในศรีวิบูลกิตติศาสตร์ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๖๒.	ถอยหลัง เข้าคลอง	๖๓.	ไม่มีชื่อ
๖๔.	พินประสานสาย	๖๔.	ฉัตรสามชั้น
๖๖.	ม้าลาพอง	๖๗.	สุนทรภศล
๖๘.	คมในฝัก	๖๘.	วิมลวาที
๗๐.	อธิปัตย์อักษร	๗๐.	กลมกลืนกลอน
๗๒.	ถาวรธิดา	๗๒.	โสมภวนุกูล
๗๔.	ลิ้นตะกวดคนอง	๗๔.	ครีษะมก
๗๖.	อุกะโรทกวิวิลาศ	๗๖.	บัวบานกลีบ
๗๘.	ดอกไม้พวงคานอง	๗๘.	กระจายนมมณฑล
๘๐.	กบเต้นกลางสระบัว	๘๐.	อินทาทิกร
๘๒.	บวรโคฎก	๘๒.	วสันตศิลาวาที
๘๔.	มาลีเนโรภิต	๘๔.	วิกสิศสหสา
๘๖.	นกกางปีก		

ต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นศูนย์รวมทางการศึกษา เพื่อจะให้เป็นแหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ของมหาชน จึงได้มีการรวบรวมตำรับตำราและวิชาความรู้ต่างๆ เช่น ตำรายา วรรณคดี และโบราณคดีต่างๆ จารึกลงบนแผ่นศิลาไว้รอบพระอุโบสถวัดพระเชตุพนฯ สำหรับตำราต่างๆในแผนกวรรณคดี

นี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้แต่งหม่อมให้ตั้งยี่งกว่าของ เก้าสมัย
 อัญญาทั้งหมด เช่น คาราคันท์ ทรงอาราธนา กรมพระบรมนาถสิริสุนทร ให้ทรงแต่งคารา
 ฉันทน์ มาตราพฤติและวรรณพฤติ คาราคอลงก็โปรดฯ ให้ประชุมก็แต่งทั้งโคลงกลบทและ
 โคลงสุภาวิศ คารากลอน เดิมมีกลอนกลบทเป็นของเก่ามาแต่สมัยอยุธยา คือ กลบท
 ศิริวิบุลยคติ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ และ
 ข้าราชการซึ่งมีความสามารถในการแต่งกลอน รวมทั้งตัวพระองค์เองด้วยได้ช่วยกันแต่ง
 กลอนกลบทต่างวรีขึ้น โดยแต่งเป็นเพลงยาว เพราะจะหาให้แต่งได้โดยง่ายจากเนื้อความ
 กลอนกลบทเหล่านี้ขึ้นต้นด้วยวรรครับ และ จบลงด้วยคำว่า "เอ๋ย" มีลักษณะ เป็นกลอนสั้น
 ประมาณ ๑๒ - ๑๖ คำกลอน จำนวนทั้งสิ้น ๖๔ ชนิด และได้จารึกติดไว้ที่เสาระเบียง
 พระอุโบสถชั้นในของวัดพระเชตุพนฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ กลอนกลบททั้ง ๖๔ ชนิดนี้มีทั้งที่ชื่อ
 เหมือนและแตกต่างจากกลบทศิริวิบุลยคติชาดก ดังรายชื่อในตารางต่อไปนี้ซึ่งชื่อที่ขีดเส้นใต้
 ไว้จะเป็นกลบทที่มีชื่อต่างออกไปจากกลบทศิริวิบุลยคติชาดก ส่วนชื่อที่ไม่ได้ขีดเส้นใต้จะเป็น
 กลบทที่มีชื่อ เหมือนกับกลบทศิริวิบุลยคติชาดก

ตารางที่ ๒ ชื่อกลอนกลบทในคารา เพลงยาวกลบทและกลอักษร

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๑.	ฉัตรสามชั้น	๒.	กบเดินค่อยหอย
๓.	สร้อยสน	๔.	อักษรกลอนตาย
๕.	สิงห์เจดเล่นหาง	๖.	ละลอกแก้วกระทบฝั่ง
๗.	มังกรคาบแก้ว	๘.	กบเดินสามตอน
๙.	กินรเก็บบัว	๑๐.	ศรีพิศพรรณ
๑๑.	พยัคฆ์ข้ามห้วย	๑๒.	ศรีประดับ

ตารางที่ ๒ ชื่อกลอนกลบทในตำราเพลงยาวกลบทและกลอักษร (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๑๓.	ก้านต่อดอก	๑๔.	กระแตไต่ไม้
๑๔.	กบเต้นสลัก เพ็ชร	๑๖.	อักษรล้วน
๑๗.	รักร้อย	๑๘.	กบเต้นกลางสระบัว
๑๘.	สับคสบึง	๒๐.	วัวพันหลัก
๒๐.	สารถีชักรถ	๒๒.	กวาง เคียด
๒๒.	พระจันทร์ทรงกลด	๒๔.	อักษรสังวาส
๒๔.	ธงนาข้าว	๒๖.	พืชมะสานสาย
๒๗.	เบญจวรรณห้าศรี	๒๘.	ครอบจักรวาล
๒๘.	หงส์คาบพวงแก้ว	๓๐.	<u>พิกพันร้าน</u>
๓๑.	<u>วิสูตรส่องไข</u>	๓๒.	<u>เสือขี้น เล็บ</u>
๓๓.	ตะเข็บไต่ซอน	๓๔.	นาคบริพันธ์
๓๔.	นาคเกี้ยวกระหวัด	๓๖.	นาคราชแผลงฤทธิ์
๓๗.	บัวบานกลีบชชาย	๓๘.	อักษรสลับล้วน
๓๘.	มยุราพ่อนาง	๔๐.	คูริยางค์จำเรียง
๔๑.	ยติภังค์	๔๒.	<u>เลววางตรวจ</u>
๔๓.	<u>กนิรรำ</u>	๔๔.	<u>เจ้าเขินเดินตำบุด</u>
๔๔.	<u>นารายณ์ประลองศิลป์</u>	๔๖.	<u>สุรางค์ระบำ</u>
๔๗.	<u>ควง เคือนประดับดาว</u>	๔๘.	<u>ช้างประสาธนา</u>
๔๘.	<u>พวงแก้วกั้น</u>	๕๐.	<u>คานีรนางสระ</u>
๕๑.	<u>ศรีเพ็ชรพวง</u>	๕๒.	<u>ม้าเทียมรถ</u>

ตารางที่ ๒ ชื่อกลอนกลบทในตำราเพลงยาวกลบทและกลอักษร (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๕๓.	<u>เทพชุมนุม</u>	๕๔.	คมในฝัก
๕๔.	งูกินหาง	๕๖.	นกกางปีก
๕๗.	คุลาซ่อนลูก	๕๗.	ถอยหลัง เข้าคลอง
๕๘.	ม้าลาพอง	๖๐.	กลมกลืนกลอน
๖๑.	ลั่นตะกวด(ที่๑)	๖๒.	ลั่นตะกวด(ที่๒)
๖๓.	คอกไม้พวง	๖๔.	<u>เมขลาโยนแก้ว</u>

ล่วงมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรกรถึก) ได้แต่งกลบทสุภาพนิพนธ์ใช้กลบททั้งหมด ๕๘ ชนิด และกลบททุกชนิดนั้นแต่งตามกฎเกณฑ์เดิมครบถ้วนทุกประการ กลบทสุภาพนิพนธ์มีลักษณะทางฉันทลักษณ์เหมือนกลอนสุภาพ คือขึ้นต้นด้วยวรรคสอง และไม่ลงท้ายด้วยคำว่า "เอ๋ย" ความยาวของกลบทแต่ละชนิดมีจำนวนเท่ากัน คือ ๖ คำกลอน กลอนกลบทในกลบทสุภาพนิพนธ์ทั้งหมดมีชื่อซ้ำกับกลอนกลบทในตำราเพลงยาวกลบทและกลอักษร แต่จะต่างกันตรงที่กลบทสุภาพนิพนธ์มีจำนวนกลอนกลบทน้อยกว่าในตำราเพลงยาวอยู่ ๖ กลบท ดังรายชื่อในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ ชื่อกลอนกลบทที่มีในกลบทสุภาพิต

ลำดับที่	ชื่อกลบท	ลำดับที่	ชื่อกลบท
๑.	ตะเข็บเต้ซอน	๒.	คุรียงคจ่าเรียง
๓.	กวางเดินดง	๔.	อักษรกลอนตาย
๕.	พิณประสานสาย	๖.	ลิ้นตะกวดที่ ๒

กลบทสุภาพิตซึ่งแต่งขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เป็นหนังสือกลอนกลบทเล่มสุดท้าย เนื่องจากตั้งแต่นั้นเป็นต้นมายังไม่ปรากฏการแต่งหนังสือที่เป็นกลอนกลบททั้งเล่มอีกเลย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับกลอนกลบททั้ง ๓ สมัย อาจสรุปได้ว่า ในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา (๒๒๗๕ - ๒๓๐๑) หลวงศรีปริษา (เซ่ง) ได้เป็นผู้ริเริ่มนำกลต่างวซึ่งสันนิษฐานว่า อาจานามาจากคำประพันธ์แบบจิตรในตำราอสังการศาสตร์ มาใช้ในการแต่งคำประพันธ์ประเภทกลอนทำให้เกิดเป็นกลอนกลบทถึง ๘๖ ชนิด ซึ่งกลอนกลบททั้ง ๘๖ ชนิดนี้ตีพิมพ์ลงในหนังสือชุมนุมตำรากลอนโดยโรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว พ.ศ. ๒๕๐๔

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (๒๓๒๕) ได้โปรดเกล้าให้แต่งกลอนเพลงยาวกลบทขึ้นเพื่อเป็นตำราทางกลอนเรียกชื่อว่า ตำราเพลงยาวกลบทและกลอักษร มีกลบททั้งหมด ๖๔ ชนิด ซึ่งเป็นกลบทที่ซ้ำกับกลบทที่มีอยู่เดิมในหนังสือศิริวิบุลยคติศึกษา ๘๙ ชนิด นอกนั้นอีก ๑๕ ชนิดเป็นกลบทที่ไม่ซ้ำกับกลบทที่มีอยู่เดิม กลบททั้ง ๖๔ ชนิดนี้มีจารึกไว้ที่เสาระเบียงพระอุโบสถชั้นในของวัดพระเชตุพนฯ นอกจากนี้ยังมีตีพิมพ์ลงในหนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ สำนักพิมพ์

ผ่านฟ้าพิทยา พ.ศ. ๒๕๑๐

ล่วงมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (๒๔๕๔) หลวงธรรมมาภิรมย์ (ถึก จิตรกรถึก) ได้นำกลอนบาทไชยแต่งกลอนสุภาพคณาให้มีเนื้อหาในเชิงสั่งสอนเรียกชื่อว่า กลอนสุภาพมีกลอนทั้งหมด ๔๘ ชนิดซึ่งเป็นกลอนที่เข้ากับกลอนที่มีในตำราเพลงยาวกลอนและกลอนอักษรทั้งหมด หนังสือกลอนสุภาพนี้จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์สพานยศเส เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๗ ปัจจุบันเป็นหนังสือหายาก ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าค้นฉบับหนังสือนี้จาก ห้องหนังสือหายาก หอสมุดมหาธีรราชานุสรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒.๓.๓ คำจำกัดความของพยางค์

เนื่องจากการกำหนดคณณะของคำประพันธ์ในโวหารกรรมไทยโบราณเกี่ยวกับความหมายของคำและพยางค์ค่อนข้างจะสับสน เช่น พระยาอุปกิตศิลปสาร (๒๔๒๔: ๓๕๓) กล่าวว่า คำหรือพยางค์คือเสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่งๆ แต่ในตำราฉันทลักษณ์จะเรียกว่า คำ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนย่อยของ วรรคของคำประพันธ์ ในงานวิจัยนี้จึงกำหนดการใช้เกี่ยวกับคำและพยางค์ใหม่ให้เป็นระบบเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ดังนี้

"พยางค์" หมายถึง เสียงที่เปล่งออกมาแต่ละครั้งจะมีความหมายหรือไม่มีก็ได้ ดังนั้น การกำหนดจำนวนคำในวรรคของกลอนที่กล่าวว่าจะมีได้ตั้งแต่ ๖ จนถึง ๑๒ คำนั้นในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า พยางค์ แทนทั้งหมด นั่นคือ กลอน ๑ วรรคจะสามารถมีจำนวนพยางค์ได้ตั้งแต่ ๖ พยางค์จนถึง ๑๒ พยางค์นั่นเอง